

Csillagászati vonatkozású

halákhikus kérdések

szakdolgozat



The Blessing of the Moon, from Johann Bodenschatz. *Kirchliche Verfassung der leutigen Juden*, Frankfort and Leipzig, 1748 (Roth Collection)

Forrás: Encyclopaedia Judaica CD-Rom

Készítette: Bíró Tamás

ELTE BTK

Hebraisztika szak

Budapest, 2003

Presburg [Pozsony], [5]573 Niszan 8-a, csütörtök.⁹⁷

A kis Mozes Szofér a Majna-menti Frankfurtból

9. R. Mose Feinstein: *Su”t Igrot Mose, O. Ch. 4,17*

A *Tal u-matar* kérése kapcsán, [amely] 60 nappal van a Tkufat Smuel után.

Be”h, 5741. Tisri 13.

Rav X-nek,

Mindenek előtt egy fontos szabályt [említek], amely szerint egész Izrael [minden zsidó] szokása az, hogy a *Tal u-matar* [betoldást] Izraelen kívül 60 nappal az [őszi] tkufa után [kezdik el mondani], amely Smuel számítása szerint [értendő] (*bEruvin* 56a). Nem pedig r. Adda számítása szerint, amely tévedésből elkövetett hiba (*sgaga*) [lenne, ha valaki azt követné]. És úgy tűnik, hogy [a levelet író] Rabbi úr (*Kevod Tora*) úgy véli, hogy ő nagyobb valamennyi *risonom*-nál [középkori rabbik] és *achronim*-nál [újkori rabbik], valamint korunk valamennyi Tóra-nagyságánál (*geoné zmanenu*), akik tévedésből hibáznak ezzel kapcsolatban, de ő maga észrevette [velük ellentétben], hogy hibázott. És bocsásson meg nekem Rabbi uram, de túlzott gögösség (*jehiruta jeterta*) így gondolkodni. Még inkább, nem csupán gondolkodni, de íly módon írni.

És [jól] tudja Rabbi uram, hogy mind az [a szokás], amelyről látjuk, hogy [azt] Izraelnek csupán egy nagyobb közössége is tartja, az nem [lehet] tévedés: mert biztosan egy bölcs [rabbi útmutatása] alapján teszik ezt, hiszen a Tóra és a parancsolatok betartóiból [áll] közösségről [van szó]. [Ezért] magyarázatot kell találni arra, amit tesznek, és nem [egyszerűen] tévedőknek tekinteni őket. De ha a többi közösség nem tesz így, mivel [csupán] egyetlen közösségről van szó, nem lehet így tenni nyilvánosan [egy olyan személynek, aki nem része annak a közösségnek], és meg kell vizsgálni minden egyes részletet. Viszont olyan dologban [szokásban], amelyet egész Izrael [így] szokott tenni, kötelességünk úgy tenni. [És] annak is [így kell cselekednie], aki úgy véli, hogy ez tévedés, mert tudnia kell, hogy Izrael szabályai törvényé válnak, és még ha nehézségei is támadnak [a szokással] kapcsolatban, és nem tudja megmagyarázni, akkor [is] ő semminek [számít, ez nem indok a szokás alóli felmentésre]. És lásd, amit írtam a *Divrot Mose*-ban a szombat kapcsán, a 10. fejezet[ben], [ahol] hosszasan magyaráztam Rasi és Rambam szavait, kötelességek és tilalmak kapcsán,

⁹⁷ Vagyis a Birkat ha-Chamat követő napra van datálva a responsum. Figyeljük meg, hogy a responsum eleje még jövő időben beszél az áldásról, és csupán az utolsó bekezdés íródott nyilvánvalóan utólag.

amelyekkel kapcsolatban szintén azt találjuk, hogy halákhává tesszük ezeket. És hasonlóképpen ld. az imával kapcsolatban.⁹⁸

De ez [a jelenlegi] kérdés [a Smuel szerinti számolás] egyáltalán nem [vet fel] nehézséget. Mert hogy a Smuel és a Rav Adda közötti vitában nincs egyértelmű döntés. És láttuk Rambam-nál, a [*Hilchot Kiddus ha-Chodes* 9. fejezetében, hogy az egész fejezet a [Smuel-féle] tkufával kapcsolatos kérdéseket részletezi, és azt, hogy miként lehet tudni, hogy mikor van a tkufa Smuel szerint, míg a 10. fejezetben a rav Adda-féle [számítást] részletezi, de nem érvénytelenítődtek Smuel szavai. Habár a 10. fejezet 6. halákhájában azt írta, hogy úgy tűnik neki, hogy [a rav Adda-féle] számításra támaszkodtak a szökőév meghatározása kapcsán abban a korban, amikor a nagy Bét Din [a Szanhedrin] létezett, mivel ez a számítás igazabb az elsónél [a Smuel-félénél], és közelebb van a [valódi] dolgokhoz, amint azt a csillagászat megmutatta, mint az első számítás. Tehát csupán annyi [szerepel] explicit módon, hogy ez igazabb az elsónél, és csillagászatilag közelebb van [a megfigyeléshez], mint az első számítás. Ez a megfogalmazás [csupán annyit mond], hogy jobban illeszkedik, de azt nem, hogy az első számítás az érvényét veszítette volna. És ezért a 7. halákhában megemlítette mindkét véleményt, ami azt jelenti, hogy ha lehetséges, mindkét véleménynek meg kell felelni.

És lásd [még] a *Pérus*-t⁹⁹ [is] 9,3-hoz, aki a Smuel-féle [számolással] szemben a [következő] nehézséget vetette fel: „az következik ebből szükségszerűen, hogy sok év elteltével a tkufa Ijjár hónapban lesz, mivel minden [19 éves] machzorból összeadódik az 1 óra és 485 chalakim¹⁰⁰”. De úgy oldja [ezt] fel [a *Pérus*], hogy „azt mondhatjuk, hogy tényleg így van a dolog, de addigra [amikorra ez be fog következni,] el fog jönni az Igaz Tanító (*More Cedek*, a messiás), és tudatni fogja velünk, mi legyen a teendő ebben a kései korban”. És lám, habár nehézséget vetett fel [a *Pérus*], nem mondta azt Smuelről, hogy tévedett volna, és [ezáltal] hibázott volna, hanem [azt mondta], hogy nem kell tartani ettől [a problémától]. És Smuel is tudott erről, de nem tartott attól [a problémától], hogy nem tudjuk, hogy [mi lesz akkor,] amikor eljön ez a kései idő.

És ha ez így van, láthatja Rabbi úr, hogy nincs ebben elvétel vagy tévedésből elkövetett hiba. És ezért [mivel a Smuel-féle tkufa éppúgy helyes, mint a rav Adda-féle], a *Tal u-matar* kapcsán, amelyet [egyébként] nem [lenne] szükségszerű éppen ettől a naptól kezdve mondani,

⁹⁸ A responsum első fele tehát azzal védte meg a Smuel szerint számolt tkufa használatát a *Ve-ten tal u-matar* betoldással kapcsolatban, hogy ez az általánosan bevett gyakorlat, márpedig egy általánosan elterjedt szokást akkor se lehet megkérdőjelezni, ha nem értjük az okát. A következő rész azt igyekszik majd bebizonyítani, hogy a Smuel-féle tkufa semmivel se rendelkezik kisebb autoritással, mint a rav Adda-féle, vagyis nem is merül fel valójában probléma annak a használatával kapcsolatban.

⁹⁹ A sztenderd kommentár a *Hilchot Kiddus ha-Chodes*-hez, amelyet Ovadja b. David b. Ovadja írt.

¹⁰⁰ Ennyivel hosszabb 19 Smuel-féle év, mint 19 rav Adda-féle év (*Hilch. Kiddus ha-Chodes* 9,4 és 10,1). Mivel a naptár a rav Adda-féle évet követi, a Smuel-féle tkufa előre fog csúszni a naptárban. A *Pérus* kiszámítja, hogy míg a teremtés idején a Smuel-féle tkufa Adar végére esett átlagosan, addig a Tóra-adás idején (amikortól praktikus jelentősége lett a tkufának, mármint a micvák szempontjából), Ros Chodes Niszan körül volt a Smuel-féle tkufa, manapság pedig (a *Pérus* idejében) körülbelül további 8 nappal később van.

¹⁰¹ [csupán annyi van, hogy] a legtöbb évben ettől [az időszaktól] kezdve jó [áldásos] az eső [Babilóniában], ezért kapcsolták [a rabbik] ehhez a naphoz a *Tal u-matar* mondását. Mivel nem lehet azt évente megváltoztatni,¹⁰² és mivel a Smuel-féle tkufa számítása egyszerűbb a rav Adda-féle tkufa számításánál.¹⁰³ Továbbá, mivel Smuel nagyobb mester volt Babilonban, mint rav Adda, ezért Smuel szerint [alakult ki] ott [Babilonban] a szokás. Ráadásul az sincs megemlítve, hogy Rav¹⁰⁴ vitatkozott volna [Smuellel], azaz Rav is Smuel-t követte [e tekintetben]. Mi pedig, amint mondtuk, hogy szintén csak 60 nappal a tkufa után [mondjuk a betoldást], nem a törvényeinkből adódó szükség miatt teszünk így, hanem [csupán azért,] mert [ezen szokásunk tekintetében] a babiloniaiak után megyünk, márpedig ők a Smuel-féle tkufa után 60 nappal szokták volt [betenni ezt a betoldást], amint azt Rasi állítja a Taanit 10. oldalán.¹⁰⁵ [Tehát] nekünk is így kell tennünk.

Én pedig egy vidám ünnepre¹⁰⁶ megáldom [Önt] szeretettel,

Mose Feinstein

10. R. Mose Feinstein: *Su't Igrot Mose, O. Ch. 5,7*

A *Tal u-matar* kérésének kezdete a diaszpórában Smuel tkufa-számítása szerint megy, annak ellenére, hogy az nem pontos

Be'h, 5741. Tevet 17.

Rav X-nek,

Ime, megkaptam [Rabbi úrnak] második levelét, ez év Chesvan hó 21-i [keltezéssel], amelyben hosszasan érvel amellett, hogy a „*Tal u-matar*” említése [kezdetének] idejét előbbre kell hozni. Ugyanakkor gyakorlatilag semmiben sem érinti azt, amit első, ez év Tisri hó 13-i

¹⁰¹ Vagyis nincsen semmiféle egyéb kényszer, amely a betoldást valamely időponthoz kötné, csupán annyi, hogy a rabbik olyan időszakra akarták ezt tenni, amikor *általában* jó, ha esik az eső. A rabbik márpedig miért ne választhatták volna a Smuel-féle tkufát ennek az időszaknak a meghatározáshoz, amikor ez a tkufa is helyes? Ráadásul, mint azt a következőkben említi Mose Feinstein, egyszerűbb, és nagyobb mester nevéhez köthető.

¹⁰² Nem akarták azt, hogy a betoldás kezdési időpontját évről évre újra meg kelljen határozni, ezért egy átlagos időpontot határoztak meg.

¹⁰³ Az érv Abraham ibn Ezra óta ismételtlen visszatér: Smuel egy leegyszerűsített számolási eljárást adott meg, amely az egyszerű embereknek szól. Ezért azokban az esetekben használjuk, amelyek nem igényelnek olyan pontosságot, mint a naptárszámítás, viszont fontos, hogy az egyszerű emberek is boldoguljanak vele.

¹⁰⁴ Smuel állandó vitapartnere.

¹⁰⁵ Rasi *ad bTaanit* 10a, d"b: „*tataj la beo majim*”, ebben az szerepel, hogy a diaszpórában a Tkufat Tisri-től számított hatvanadik napon kezdik el mondani az esőt kérő betoldást a diaszpórában, mivel a diaszpóra „minden” szokása a babiloniaiak szokásait követi. Rasi nem említi Smuelt ezen a lapon.

¹⁰⁶ A levél Szukkot előtt két nappal van keltezve.

levelemben (*Igrot Mose, O. Ch. 4,17.*) írtam, tudniillik hogy I-ten mentse attól, hogy megváltoztassuk egész Izrael [az egész zsidóságban elterjedt] szokását, még akkor is, ha súlyos kérdések merülnek fel. Hanem, ha lehetséges, meg kell magyarázni, Tóra-tanulás révén.

De az is igaz, amit írtam, hogy t.i. nincs [itt] semmiféle nehézség, és a miatt követjük itt Smuel [számítását], amit megmagyaráztam. És Abudarham, akit említ Rabbi úr, ő jó példa éppen erre, mivel ő azt írja le, amit mindig is tettek és tenni fognak, t.i. hogy a [betoldás] ideje a Tkufától számított 60. nappal [kezdődik], azaz november 22-én. Amikor pedig február 29 napos, akkor [a tkufától számított 60. nap] november 23-a.¹⁰⁷ És amire gondolt, az az a keresztény időszámítás szerinti november 22-e, amely szerint akkoriban számolt valamennyi keresztény nép, amely szerint számoltak azóta is a görögök és az oroszok, [és] amely Smuel felfogását követi.¹⁰⁸ Mert a R. Adda-féle tkufa szerint, Abudarham idején, nyolc nappal korábban kellett volna elkezdni [a betoldás mondását], azaz november 16-án. És habár a világ népei (*umot ha-olam*) nem tudták ezt [az őszi napéjegyenlőség eltolódását] közel hétszáz évvel ezelőtt [Abudarham idején], és nem fogadta ezt el a népek többsége körülbelül kétszáz évvel ezelőttig,¹⁰⁹ minden esetre Abudarham tudatában volt ennek. És mindenesetre azt írta, hogy november 22-én kezdték el mondani [a betétet], amint azt ma is teszi egész Izrael, mivel e tekintetben Smuel szerint szokás tenni.¹¹⁰ És [így] kiderül, hogy [a levélíró] az akarata ellenére, bizonyítékot hozott a szavaim alátámasztására. További dolog pedig nincs, [ezért] nem szabad ezen a dolgon, mint nehézségen rágódni, mert ez egy [rendben lévő] szép szokás.

Íme, barátja[ként] megáldom és értékelem [Önt],

Mose Feinstein

¹⁰⁷ A kérdés szerzője minden valószínűség szerint Abudarham-ot idézte annak alátámasztására, hogy a csillagászatilag számított napéjegyenlőségtől, azaz szeptember 23-ától kellene számolni a 60 napot, és így jönne ki a november 22-i kezdés napja.

¹⁰⁸ Azaz a Julián-naptár, amely szerint minden negyedik év 366 napos, vagyis az év átlagos hossza pontosan 365,25 év. David ben Joszef Abudarham a XIV. században, Spanyolországban írta imakommentárjait, vagyis jóval a XIII. Gergely pápa-féle naptárreform (1582.) előtt.

¹⁰⁹ Például az angolok csupán a XVIII. században vették át a Gregorián-naptárt, valószínűleg erre utal az Egyesült Államokban élt r. Mose Feinstein.

¹¹⁰ A Julián-naptár szerinti november 22-e a Gregorián-naptár szerinti december 5-ének felel meg a XX. és a XXI. században. (Gondoljunk arra, hogy október 25. = november 7., vagyis 13 nap az eltérés: a 1582-ben 10 nap volt az eltérés, amely eggyel-eggyel nőtt 1700-ban, 1800-ban és 1900-ban.) Továbbá, amikor Abudarham azt írja, hogy ezen a napon kezdik el mondani, az valószínűleg azt jelenti, hogy már az előestéjén mondják a betoldást: vagyis a polgári számítás szerint, december 4-e végén, a márviban.